

Olena Zapolska (olena.zapolska@doktorant.pk.edu.pl)

 <https://orcid.org/0009-0001-3408-704X>

Cracow University of Technology, CUT Doctoral School, Faculty of Architecture

Community gardens as potential space for native plants and education about them

Ogrody społeczne jako potencjalna przestrzeń dla roślin rodzimych i do edukacji o nich

Abstract

Community gardens are becoming a standard element of a city's green infrastructure, and as a result, their potential is growing not only in social terms but also in environmental and educational terms, including the promotion of native plants in urban greenery. The aim of this article is to examine the functioning of selected community gardens and their potential in the context of introducing native and naturalized plants, based on selected community gardens in Kraków.

Keywords: community gardens, city green infrastructure, native plants, nature education

Streszczenie

Ogrody społeczne stają się standardowym elementem zielonej infrastruktury miasta, a co za tym idzie, wzrasta ich potencjał nie tylko społeczny, ale też przyrodniczy i edukacyjny, w tym w zakresie promowania występowania roślin rodzimych w zieleni miejskiej. Celem artykułu jest zbadanie sposobu funkcjonowania wybranych ogrodów społecznych i ich potencjału w kontekście możliwości wprowadzenia roślinności rodzimej i zadomowionej na przykładzie wybranych ogrodów społecznych w Krakowie.

Słowa kluczowe: ogrody społeczne, zielona infrastruktura miasta, rośliny rodzime, edukacja ekologiczna

1. INTRODUCTION, STATE OF RESEARCH

Historically, the cultivation of edible plants was a collective activity in a significant majority. Various forms of community gardens were created from the 17th to the 19th century, and more intensively at the turn of the 19th and 20th centuries, giving rise to the later ideas of community gardens and allotment gardens. They were supposed to provide residents with the opportunity to grow edible plants during the progressive urbanization and development of industry, and the increase in their popularity was most often associated with various crises that were reducing the possibilities of food distribution in cities (e.g. wars).

The prototypes of community gardens were created both with the participation of grassroots movements, such as the Diggers movement, in seventeenth-century England, and “from above” with the initiative or support of the authorities, for example – “Potato Patch” in Detroit in the 19th century (Wojcieszak-Zbierska, 2024). Over time, the productive function faded into the background, and the social importance of co-cultivation of land grew. Nowadays, the social role of these gardens is dominant (Janowska, 2022) treated as supporting inclusiveness and counteracting social inequalities. Currently, in Poland, the creation of community gardens is mainly associated with grassroots initiatives of individuals or institutions, and local authorities often act as substantive support (including actively promoting the idea among residents) or, to a lesser extent, financial.

The ideas of community gardens, which are very attractive in the media and “sell well”, are in practice burdened with a number of difficulties both at the time of establishment and during their long-term functioning.

Initial lofty social ideas, dreams of “how it will be”, fueled by colorful leaflets, face the hard executive reality and social mechanisms. Often, these problems in the functioning of this garden space cause them to become a social garden in name only, as the participation of the community in its maintenance disappears or is negligible over time. Nevertheless, community gardens carry enormous social and educational potential, especially in nature and environmental education (Téoule, 2025a). On a local scale, they also support the functioning and stability of local natural ecosystems, including the preservation of native vegetation (through, for example, the seed base) in a given area.

The definition of a community garden is quite fluid depending on the source of origin, which makes it difficult to put into a rigid framework, and most of the definitions are unscientific, given in a “customary” way. They may arouse the desire to structure, which,

however, may be difficult with phenomena with a social background and a fairly broad aspect of diversity of functioning. It may be worth arguing, for example, the statement about the necessary “regulation of the legal situation”, which excludes gardens that are created spontaneously and arbitrarily “partisanly”, but still meet the other criteria of “community”, “social goals” and “gardening activity”.

The table below compares the definitions of a community garden by sources and a popular non-professional definition contained in Wikipedia – as an example of a definition widely available and used by non-specialists.

Table 1. Examples of functioning definitions of a community garden. Own elaboration

Source	Definitions and objectives
Rada Miasta Krakowa. (2021). <i>Regulamin zakładania ogrodów społecznych na terenie miasta Krakowa: Uchwała nr LXII/1827/21 z dnia 7 lipca 2021 r.</i>	“COMMUNITY GARDEN (CG): an area owned, co-owned or managed by Gmina Miejska Kraków, entrusted for management to Initiative Groups, cultivated jointly for social purposes [...]” Objectives [specified in the strategy of Gmina Miejska Kraków]: 1) Ecological a) development of activities among the community, increasing local food security; b) popularization of good practices in the field of use and recovery of resources (ground, water, energy), by providing infrastructure m.in. necessary for the production of compost and for collecting rainwater; c) popularization of agricultural methods that are not invasive in relation to the environment, i.e. organic, biodynamic, permaculture, etc.; d) satisfying part of the food demand in an environmentally and socially sustainable way; e) popularizing good practices in the field of environmental balance by raising awareness among residents and public institutions in the field of care and care for common space; 2) Social: a) creating models of active citizenship in order to nurture social relations, popularize knowledge and involvement in social life; b) increase the sense of belonging to a given area among the society by giving public spaces social and cultural functions and improving their aesthetics; c) neighborly intergenerational social integration, activation of seniors;

Source	Definitions and objectives
Rada Miasta Krakowa. (2021). <i>Regulamin zakładania ogrodów społecznych na terenie miasta Krakowa: Uchwała nr LXII/1827/21 z dnia 7 lipca 2021 r.</i>	d) promoting positive lifestyles and developing physical activity and developing a healthy and safe food culture with the involvement of less active social groups; e) enabling the implementation of rehabilitation and rehabilitation aspects – hortitherapy; f) encouraging social integration, solidarity and development of interpersonal relationships; 3) Educational and research: a) improving the process of acquiring gardening skills through training and acquiring skills through work in a community garden; b) acquiring general knowledge beyond the area of gardening knowledge and skills; c) effective involvement in environmental protection within the OSP and TSO by informing residents and applying special precautions to prevent the formation of GMO seeds and excluding the use of GMO seeds; 4) Urban: a) popularization of good practices in the field of space arrangement and management; b) promoting care for shared spaces by increasing the area of green and agricultural land and protecting the biodiversity of Gmina Miejska Kraków.
Adamczyk-Arns, G., Grotowska, E., Ruman, H. (2019), <i>Ogrody społeczne. Bank dobrych praktyk</i>, Wrocław: Rewitalizacja Sp. z o.o.	“The conditions that a gardening initiative should meet in order to be able to speak of a community garden: • Community – a community garden [...] [is] an open, [...] social initiative (i.e. functioning for the benefit of the community), assuming the possibility of joining more people for a specific purpose and in specific orchards; • Organization – a community garden has a regulated legal situation: as regards the land on which it operates (e.g. by means of a lease agreement), established sources of utilities – if such are delivered to the garden (e.g. a contract with a supplier), specified rules of use, i.e. the rights and obligations of the persons involved (e.g. in the form of regulations defining the degree of freedom and decision-making power of users), and the formula of the association of garden members is also defined (formally or contractually – e.g. required membership in an association, ordinary entry on the list of members or other type of declaration); • Horticultural activity – a community garden is a place of work “in the ground”, growing plants together and obtaining crops. It is not only a bottom-up neighborhood meeting place or events (e.g. a gazebo with ornamental greenery or a playground), but it is a space for urban agriculture on its own scale”.

Source	Definitions and objectives
Adamczyk-Arns, G., Grotowska, E., Ruman, H. (2019), <i>Ogrody społeczne. Bank dobrych praktyk</i> , Wrocławska Rewitalizacja Sp. z o.o.	Objectives: • educational, • therapeutic, • integrative, • space for various events.
National Agricultural Library Thesaurus (NALT). (n.d.). U.S. Department of Agriculture	“Community gardens are collaborative projects on shared open spaces where participants share in the maintenance and products of the garden, including healthful and affordable fresh fruits and vegetables”.
Erasmus+ Gardens Partnership Comparative Research Network e.V. (2022). <i>Gardens – inclusive approaches to community gardening & green learning spaces</i> . Berlin.	“An inclusive garden is a green space designed for and with the people of the community where it is located. It is a safe place to learn new things, skills and people; in which to feel free to propose ideas and where everyone feels welcome. It is an open and public space, easy to access where people can grow vegetables and share resources (material or immaterial), that is based on multicultural values and discusses process creation”. Objectives: • Inclusivity (as the overriding idea), accessibility for anyone who wants to join, • Rebuilding the connection between nature and the inhabitants of urban areas, • Strengthening the local community and local belonging, • Providing open green spaces of a non-commercial nature in the city, • Formal and informal education, creating educational spaces for children, education on inclusivity, nutrition education, • Environmental and climate education, awareness of the need for sustainable development.
Téoule, F. (2025a). <i>Community gardens as natural third places: a conceptual framework</i> . <i>Contemporary Social Science</i> .	Community Gardens are typically defined as collectively managed plots in urban areas where residents cooperatively grow plants (often vegetables and fruits) and share the harvest and also the space as a social resource.
Wikipedia. (n.d.). <i>Community gardening</i> .	“A community garden is a piece of land gardenated or cultivated by a group of people individually or collectively. [...] In collective gardens, the piece of land is not divided. A group of people cultivates it together, and the harvest belongs to all participants”.

The author suggests below the definition of a community garden, taking into account unofficial activity. A community garden is an area typically in an urbanized area, cultivated and nurtured collectively by a community to share the benefits of crops, access to space, and social resources. Community gardens can be created both in an organized way as spaces with a specific legal situation, as well as as spontaneous unofficial (“partisan”) initiatives in undeveloped areas perceived as “nobody’s” or “common”.

2. PURPOSE AND SUBJECT OF RESEARCH

The aim of the article is to examine the current functioning and development of selected community gardens in Krakow in terms of their potential to carry out tasks in the field of nature, ecology and climate education in their area, which obviously affect the perception of nature and ecological awareness of local communities. In the context of the widely used terms describing community gardens, it was decided to first trace the definitions of community gardens appearing in the literature in order to formulate their coherent definition as a component of urban green areas.

The second goal was to study the possibility of introducing specific species of vegetation in the area of community gardens – native and domesticated, in accordance with the idea of these gardens and at the same time supporting local biodiversity and education about it.

Selected issues will be discussed on the example of three Krakow social gardens: the Krakow Social Garden *Macierzanki*, the Social Garden *Psychogród* – a social garden in Pychowice, the Social Garden of the Jagiellonian University.

3. RESEARCH METHODS

Research methods in the field of formulating the definition of community gardens consisted of a literature query. In the scope of the cases considered, they included a review of the literature on the subject, an analysis of available cartographic sources and plans (ZZMK, n.d.; Google Maps, Airbus, CNES/ Airbus, Landsat/ Copernicus, Maxar Technologies, 2025, 2026; MSIP, n.d.), local visits (March 2024 and earlier), structured interviews with members/social guardians of the gardens, and participant observation.

The selection of gardens was dictated by their diverse genesis and the date of creation of each of them, a different way of maintenance and management, and a different way of composing space and selecting vegetation. In addition, the author of the article used her experience resulting from the observation of participating in the establishment of 2 out of 3 facilities (as a social guardian of the Garden, and an advisor and participant in social

actions accompanying the establishment of the Jagiellonian University's Social Garden), which allowed for a deeper understanding of the topic.

The analysis of the case studies is included in table 2, which takes into account address data, area calculated on the basis of www.Google.com and www.msip.krakow.pl pages, neighborhood and furnishings were recorded on the basis of interviews and on-site visit.

The years of creation of the gardens and a map of their location obtained by the Municipal Greenery Board in Krakow www.zzm.krakow.pl.

The mode of operation was determined on the basis of structured interviews, participant observation and on-site inspection.

Potential vegetation was indicated on the basis of the Potential Vegetation Map (Matuszkiewicz, 2008), real vegetation on the basis of the interactive map Real Vegetation (UMK, 2008).

The selection of vegetation resulting from the analyses was determined on the basis of: information about communities and properties of specific species described in the atlas-roslin.pl database, aspects related to ease of maintenance and functions supporting biodiversity are the sum of own experience and descriptions of horticultural literature.

KRAKOW'S COMMUNITY GARDENS

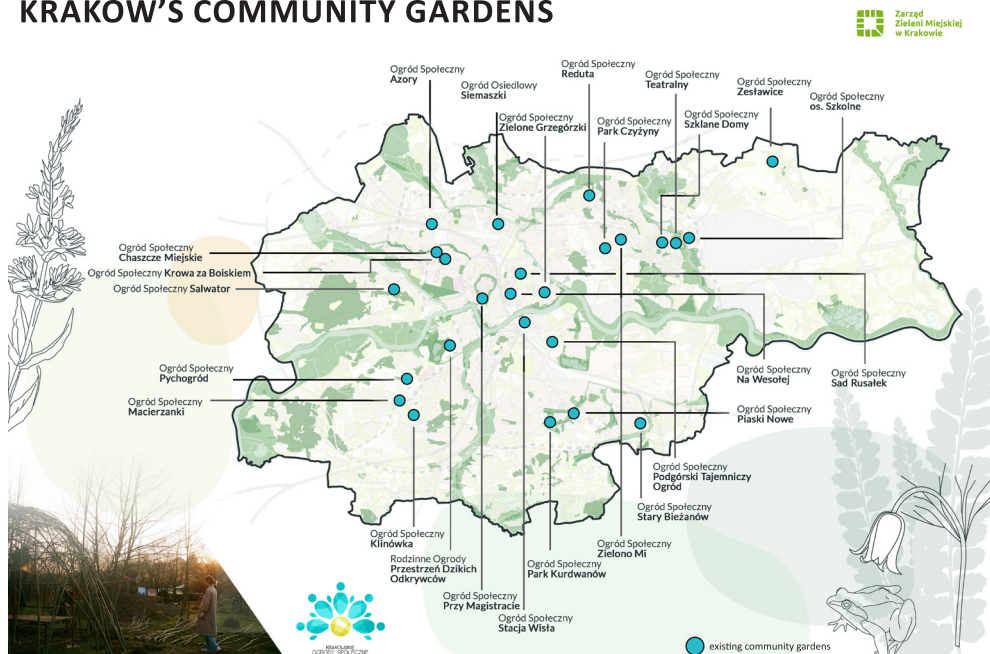

Fig. 1. Map of community gardens under the supervision of Zarząd Zieleni Miejskiej w Krakowie (ZZMK, n.d.)

4. RESULTS

4.1. COMMUNITY GARDENS IN KRAKOW (KRAKOW MUNICIPAL MUNICIPALITY)

In Krakow, formalized community gardens began to be established on an urban scale after 2015 – from the moment of the establishment of the Municipal Greenery Board in Krakow (ZZM). A significant increase in interest and the number of gardens established took place after 2021 at the end of the Covid-19 pandemic. This was also related to extensive public consultations on community gardens conducted by ZZM, and the accompanying promotional campaigns or the preparation of graphic materials promoting the topic, as well as the organization of thematic, gardening and similar workshops for residents.

4.1.1. JAGIELLONIAN UNIVERSITY COMMUNITY GARDEN

Initially, the garden assumed a much larger scale of the project and the area of the garden. The idea of establishing a community garden was initiated by one of the doctoral students of the Jagiellonian University, then it had to undergo a number of arrangements and formalities with the support of the Sekcja Utrzymania Terenów Zieleni Kampusu UJ (green space maintenance section), and after a rather long approval process, it materialized in the form of a community garden, officially opened in the spring of 2024 as part of a university community event. From the beginning, the initiative assumed the selection of an “initiative group” or leaders from the academic community, and for this purpose, workshops and meetings were organized to encourage the student community to be active and, consequently, to form a group that would take over the initiative of running a community garden. Despite the great enthusiasm and willingness of students to participate in gardening events – for a long time it was not possible to select a group of leaders, the community was willing to join the events, but in a spontaneous and sporadic way. Most of the people taking part in thematic events also had very little experience in gardening and fieldwork, so many ideas and effects of work had a short-term effect or ended in failure. The situation began to change when the academic and scientific staff of the university noticed the potential of the community garden to conduct research and exercises in the field. The garden is visited and cared for partly as part of classes, and new ideas for its scientific and educational use appear, which can also open up a new opportunity for funding, for example in the form of grants.

The area is not fenced, and the shape of the garden is free, based only on a pre-existing path. Despite the earlier discussion of the shape of the garden in dedicated workshops, attempts by students to dress it up in a design concept – the layout itself remained quite spontaneous and organic in its character and form, and some of the assumptions and ideas were implemented directly in the field without a detailed plan or drawing.

Few of the initially planted plants have survived in the garden, and the potential is also offered by the possibility of using native plants, which are quite abundant in the

neighborhood. At this stage, however, it is difficult to determine in which direction the development of the mentioned community garden will take place, as it is in the initial process of creating both socially and selecting plantings.

4.1.2. COMMUNITY GARDEN *PSYCHOGRÓD*

The idea for a community garden in Pychowice appeared as a bottom-up initiative of representatives of the local community and was initially submitted as a project from the Civic Budget. The project did not go through with the number of votes, so it was not selected for financing from the Civic Budget. However, the idea was taken into account by the Municipal Greenery Board in Krakow during the implementation of the park and recreation plan and as a separate part of a larger whole, it was implemented as part of this assumption. Both the shape of the garden itself and its composition were imposed from above and designed by representatives of ZZM. In the project, part of the area was intended for relaxation and another for crops, but during use, some of the useful plants were also planted on the part used for recreation. The whole layout is considered by the local society to be a pleasant and aesthetic solution.

The selection of vegetation took into account the request of the social side to plant primarily plants – perennial herbs that require less work during care. These plants have mostly survived from the moment of planting to the present. The choice of species was not accidental, but planned in advance by the garden's caretakers (including a person with a degree in science and people with gardening experience). After the "crowdfunding" collection was carried out, perennial plants were additionally purchased for the garden – resistant varieties of shrubs and fruit trees from the local garden nursery, and the beds were supplemented with a section for wild herbs and plants. Some of the plants were transplanted partisan from nearby wastelands (e.g. apple seedlings from the Areas for Buildings and Roads).

The main assumptions of the caretakers say that the garden is to serve the integration of the local community, to be a place for meetings and establishing new contacts, to educate about useful and wild vegetation, to promote the familiarization of the community with animate nature in a safe and comfortable way.

4.1.3. KRAKOW COMMUNITY GARDEN *MACIERZANKI*

The initiative to establish the community garden *Macierzanki* was launched by one of the representatives of the local community. This initial need was motivated by the desire to provide children with a safe and green space for everyday contact with nature. Through posters displayed in the Ruczaj area, she succeeded in bringing together an "initiative group" willing to take part in the project. Subsequently, already as members of an informal "initiative group" meeting the criteria set out in the regulations for establishing community gardens in Kraków, they contacted Zarząd Zieleni Miejskiej w Krakowie and were granted the

use of a municipal plot located at ul. Macierzanki for the purposes of the community garden. From the outset, the concept of the garden primarily assumed the creation of a recreational area accompanied by a cultivation area. This functional division remains in place to this day.

Initially, the group involved in the creation of the garden was quite numerous, probably about a dozen people. Nowadays, after 7 years of use there are 4 main social caregivers responsible for maintenance.

The composition of the garden was most likely created spontaneously with the participation of a significant number of people, often decisions about the layout were made jointly on the spot in the field, without a clear plan specified in a drawing way, and this way of composing and deciding on the layout of the garden still functions.

The area is divided into a recreational and cultivation zone (additionally fenced off with a sign "entry only for gardeners", but not locked with a padlock). In the recreational part, there are elements of small architecture as well as elements for recreation and play for the youngest. This part of the area is often used for organizing both private events (birthdays, picnics) and social and educational events (workshops, exercises), including free events and with a small fee for the hosts.

The selection of plants for planting is carried out spontaneously, without a precise plan, but taking into account that the planted plants are resistant to various environmental conditions and tolerate clay soil. There were also frequent cases when gardeners chose unusual plant species on the basis of an experiment. By trial and error, plants that work well in a given area were selected for cultivation. The variety of cultivated species and varieties is quite significant, from annuals, through herbaceous perennials, shrubs and trees. There are invasive plants, also planted by gardeners.

The main assumptions of the caretakers were based on the idea that the community garden should be "for the society", not necessarily for large yields. The garden is also to serve the local fauna, help maintain biodiversity.

4.2. COMPILATION OF RESEARCH RESULTS

Table 2 presents a compilation of data and research results concerning three selected community gardens in Kraków. The compilation begins with data in the form of a profile for each garden, followed by spatial analysis of the garden and its surroundings, including its accessibility, then information about vegetation, equipment, functions, and social aspects of the gardens' operation.

Table 2. List of selected community gardens. Own elaboration

As of March 2025	Jagiellonian University Community Garden	Community Garden <i>Psychogród</i>	Krakow Social Garden <i>Macierzanki</i>
Address	ul. Gronostajowa 1, 30-387 Kraków	ul. Zakrzowiecka, 30-376 Kraków (osiedle Psychowice)	Macierzanki Street, 30-389 Krakow
Surface	200–300 m ² (no physically defined boundaries)	approx. 243 m ²	approx. 1400 m ²
Year of creation	Spring 2024	2021	2018
Setting/ Location	Public area, the university campus of the Jagiellonian University in Ruczaj, between the sound screen along Grota-Roweckiego Street and the main pedestrian route and the compositional axis of the campus establishment, the so-called “Wawel Avenue”	Public area, bordering a small housing estate with single-family, terraced and multi-apartment buildings of low intensity, bordering open areas, naturally valuable meadows of variable humidity (meadows in Kostrz/Bodzów)	Single-family and terraced buildings, suburban character, off the beaten track, multi-apartment development in the vicinity
Layout	Irregular, in the process of formation, organically according to a loose plan. Separated from a larger green area, the so-called “green triangle”	A regular plan established from the beginning in accordance with the ZZM project. Stylistically and compositionally related to the playground. Part of a larger layout (park and recreation assumptions)	Free, organic layout. A combination of a rectangular arrangement of beds with an organic arrangement on the plot. An independent building in the vicinity of spontaneous vegetation, trees
Availability	It is not fenced, but limited on one side by an external acoustic screen and a parking lot fence, accessible from several entrances from the side of the so-called “Wawel Avenue” and from the green area of the “green triangle”	Fenced. One entrance. Unlocked gate, available without restrictions	Fenced. One entrance. The gate is not locked with a key. In addition, the garden area is separated from the recreational area by a low fence. Difficult access due to the ditch – passage to the garden through pallets

As of March 2025	Jagiellonian University Community Garden	Community Garden <i>Pychogród</i>	Krakow Social Garden <i>Macierzanki</i>
Occurrence of native species in the garden or immediate surroundings	Yes, in the area bordering the native trees from before the creation of the garden, in the garden planted shrubs transferred from other plots, nearby sown and meadow plants from natural succession	Yes, one plant planted, part of the wild herb bed sown or from succession from nearby moisture changeable meadows	Yes, a few common „wild/weed” plants, surrounded by native oaks and willows
Native herbaceous species in the garden	Planted: lady's mantle, thyme, meadow clover (natural succession), white clover (from sowing to the lawn)	<u>Planted</u> : common lady's wort	<u>Wild</u> : nettle, dandelions, garlic, planted: wild garlic
Trees and shrubs, woody vines	<u>Existing at the time of establishment</u> : pedunculate oak (native.), willow sp. (nat.), small-leaved linden <u>Transplanted from neighboring areas</u> : hawthorn sp., common dogwood	<u>Cultivated varieties</u> : domestic apple tree, cherry, cherry, gooseberry, red currant, black currant, honeysuckle berry, blackberry, grapevine	<u>Existing at the time of establishment</u> : oak (nat.), white willows? (nat.), cultivated varieties, usable varieties: walnut, hogweed, red currant, white currant, black currant, common hazelnut, raspberry, gooseberry, raspberries, blueberries
Herbaceous perennial plants, shrubs	Oregano (common marjoram)	<u>Cultivated varieties</u> : common wild strawberry, narrow-leaved lavender, sage, mint, common lady's mantle	<u>Cultivated varieties</u> : wild strawberries, strawberries
Annual and seasonal plants	<u>Cultivated varieties</u> : cherry and dwarf tomatoes, sweet potatoes	<u>Cultivated varieties</u> : cherry tomatoes and dwarf tomatoes, pumpkins, sugar peas, kidney beans, marigolds, onions, garlic	<u>Cultivated varieties, utilitarian</u> : pumpkins, zucchini, carrots, lettuces, kale, parsley, brassica – Brussels sprouts and others, beans – asparagus, other, tomatoes (mainly in the greenhouse), cucumbers Atlantis, rutabaga, barrel / okra (experimental); ornamental: bellows, no data available

As of March 2025	Jagiellonian University Community Garden	Community Garden <i>Pychogród</i>	Krakow Social Garden <i>Macierzanki</i>
Invasive/ Potentially Invasive	Canadian and hybrid goldenrod and adjective removed on an ongoing basis	Jerusalem artichoke (suckers from neighboring open areas), white dogwood (dwarf variety) – planted by ZJM when establishing a garden	Walnut, hogweed, impatiens (eaten seeds)
Equipment	Composter, raised and irregular cultivation beds in the shape of a “snail shell”, dead wood from the windbreak (also as protection for the edge of the bed), wood chip path, tool box	Composter, raised wooden beds 9 pcs, low fence made of wooden railings, benches and tables, poles for shading sails, bookcase, tool box, box with rainwater container (no surface from which water can be collected), lawn, wooden-metal trellis for vines, fragments of concrete slab surface, wood chip surface around raised pots	<u>Recreational area</u> : chalk board, abacus, study clock, mud kitchen (the most popular equipment), barefoot path, 2 flower beds (under the care of the kindergarten), 2 raised pots, 3 benches, table connected to benches, place for a mason + houses for hedgehogs, library-bookstore, ornamental plants, fruit bushes, lawn; <u>Cultivation part</u> : closed garden house, greenhouse, 2 water tanks, grow beds, beds of tall shrubs, beds of fruit bushes, beds of ornamental plants, several compost heaps
Features	Educational, social – integration of the academic community (in the process of being established), potential place of research and scientific experiments, place of conducting exercises and field activities, potential place of rest, cultivation function (currently in a further place)	Social, “event” character (organization of birthdays, picnics) a place of experiments for children, learning about crops and plants, a place of rest	Social, integrating the community (organization of birthdays, yoga, music workshops, gardening workshops – School of Urban Gardeners); cultivation (growing vegetables) educational (in – 3 boards about: animals in the garden, about bees – infographics, an attempt to improve and preserve local biodiversity, shelters for animals

As of March 2025	Jagiellonian University Community Garden	Community Garden <i>Psychogród</i>	Krakow Social Garden <i>Macierzanki</i>
Problems	lack of participation of professionals/gardeners at the time of planting and selecting plants (only occasional professional counselling), the majority of people involved are beginners in horticulture, rotation of interested people from the academic community (especially students, doctoral students), lack of a clear leader or leading group – during the creation process (attempts to create a community from above as part of workshops, initiatives and university events)	lack of regular, cyclical management, lack of a permanently established typical gardening community with regular activity, “lack of time” for regular care (caregivers are working people, with families), open area next to the meadow – sowing of non-cultivated species of “weeds” and invasive plants (Jerusalem artichoke), individual acts of vandalism – breaking railings, graffiti	a small number of people involved in regular care of a large area, “lack of time” for regular care (caregivers are people who work, with families, work mainly on weekends), a lot of crops and vegetables, grown from seed and seedling, need to be weeded, watered, regularly supervised; the presence of wild boars trying to get into the area (so far isolated incidents), digging up the area around and scaring away people visiting the garden, arranging some formalities with the ZZM
Responsible persons/ current maintenance	lack of one coordinator/leader or initiative group – in the process of determining, several lecturers as part of didactic classes, groups of academic initiatives as part of individual events, occasionally employees of the External Areas Maintenance Section of the Jagiellonian University Campus (technical support, mowing, occasional consulting)	3 people who are social caregivers, taking care of them occasionally, organizing seasonal actions (1 person greenery designer, 2 people with experience and gardening skills), 1–2 people coming irregularly, occasionally ZZM (mowing, repairing the fence, painting of small architecture)	4 people who are social caregivers, regularly taking care of the area (2 of them with a passion and gardening knowledge), occasionally helping scouts to clean up the surroundings of the garden

As of March 2025	Jagiellonian University Community Garden	Community Garden <i>Pychogród</i>	Krakow Social Garden <i>Macierzanki</i>
Methods of communication (between members and with the local community)	A group dedicated to the garden on Facebook, a Messenger group	A group dedicated to <i>Pychogród</i> on Facebook, a local community group on Facebook, telephone and personal contact between garden caretakers	Fanpage dedicated to the Garden <i>Macierzanki</i> on Facebook, the garden's community group on Facebook, telephone and personal contact between the garden's caretakers, cards with information in the garden
Funding	lack of a fixed budget, university funds from the Campus Living Lab, research grant (purchase of tools), initiatives with bringing your own seedlings, as part of individual events of the academic community	at the beginning of the ZZM – setting up a garden and all elements from scratch, planting perennial plants (consulted with the social side), then – planting on the initiative and from the bottom up individually, and social collections (crowdfunding) using social media of the local community	when setting up a garden, ZZM funds – basic tools, adding water, compost, then local grants and drops, funds from the Dębniki District

Table 3. List of plant communities and soils. Own elaboration

Plant communities and soils	Jagiellonian University Community Garden	Community Garden <i>Pychogród</i>	Krakow Social Garden <i>Macierzanki</i>
Real vegetation in the area and adjacent (based on UMK, 2008)	• invested areas • green areas, squares, street greenery • communities of fallow and fallow land • communities of sedge rushes • bog meadows with variable moisture • wet and changeable meadows with a predominance of reeds • tree stands in riparian • scrubber habitats	• communities of fallow land and fallow land • tree stands in riparian habitats • scrub • home gardens • communities of sedge rushes • moist and changeable meadows dominated by reeds • bog meadows with variable moisture • greenery of cemeteries	• scrubland • communities of fallow and fallow land • tree stands in hornbeam habitats • fresh ryegrass meadows • areas invested • home gardens • green areas, squares, street greenery • meadow agrocenoses • the greenery of cemeteries • riverside willow-poplar riparian forest
Potential vegetation of the area and neighbourhood (based on Matuszkiewicz, 2008)	• subcontinental hornbeam • willow-poplar riparian forest • ash-alder riparian forest • currant alder • xerothermic grasslands of continental character	• subcontinental hornbeam • willow-poplar riparian forest • ash-alder riparian forest • currant alder • xerothermic grasslands of continental character	• subcontinental hornbeam • willow-poplar riparian forest • ash-alder riparian forest • currant alder • xerothermic grasslands of continental character
Soils (Skiba, Drewnik, Szymański, 2008)	• androgenic soils • hydrogenous soils	• androgenic soils • hydrogenous soils	• androgenic soils • hydrogenous soils

5. DISCUSSION. CONCLUSIONS IN THE FIELD OF SPECIES SELECTION, HORTICULTURAL AND NATURAL ASPECTS

On the basis of the analyses carried out, it can be observed that the selection of vegetation for community gardens is largely spontaneous, unplanned, often under the influence of temporary fashion, or results from the desire to experiment. This is a common practice due to the fact that often people setting up a community garden have little gardening experience and do not always benefit from substantive support. Due to the lack of substantive or botanical knowledge, there is also a danger of introducing invasive or potentially invasive species into the garden. Quite often, this is mainly dictated by visual attractiveness, rapid growth, popularity and availability of some of these species in the nursery trade (for example: walnut, Canadian goldenrod, David's buddleia, hogweed).

The plants of the first choice for planting/sowing are usually annual, cultivated, popular and associated species in typical vegetable or fruit crops, which, however, require regular care. However, regularity of care is difficult to enforce in gardens and crops conducted collectively, socially, as a hobby as part of mainly leisure time. Systematic care of the horticultural part would be facilitated by establishing a care schedule, but this is not always achievable. For this reason, yields are usually not abundant enough to constitute a viable food alternative. Therefore, it is worth pointing out that well-selected perennial plants, including native ones, although less frequently selected, do better in community gardens in the long term. This is because they are usually better adapted to local conditions and require less time for care, forgiving mistakes and care shortcomings.

The popularization of the idea of community gardens is adapted to the perception of people who are not specialists – it usually takes place in the form of guides and graphic representations and diagrams, leaflets, etc. However, these publications do not contain proposed plant selections. It seems reasonable to create an information brochure by entities promoting the idea of establishing community gardens, which would contain species recommended for planting in community gardens. In particular, the use of edible native plants and their useful varieties, non-invasive native plants (archaeophytes) or commonly called “wild” native plants/herbalists, supporting biodiversity in the area and tolerating irregular care or even lack of it, should be taken into account. For beginner gardeners, this type of information will be very helpful, and native and established plants can thus become plants of first choice. Selected plants of this type are presented in table 4. It includes plants potentially occurring in similar local habitats, allowing for planting in a fairly small area of the garden, not expansive and with low or zero toxicity.

Introducing such plants to planting, along with information about them, may be crucial in popularizing the knowledge of native plants in local communities, because community gardens play an educational role.

Table 4. Examples of native and permanently established plants for use as the first choice in plantings of the three above-analyzed community gardens in Krakow. Own elaboration

Types of plants	Sample plants (latin names)
Trees: Dominant functional use (including their non-invasive cultivars)	Malus domestica, Prunus avium, Prunus domestica, Sorbus aucuparia (used as a shrub), Sambucus nigra (also as a shrub), Morus alba (domesticated)
Trees: Dominant ornamental function	Carpinus betulus (also as a hedge), Tilia cordata, T. platyphyllos, Sorbus aucuparia, Salix caprea
Shrubs: Dominant functional use (including their non-invasive cultivars)	Ribes spicatum, Ribes nigrum, Ribes uva-crispa, Cornus avellana, Rubus idaeus, Cornus mas (kenofit)
Shrubs: Dominant ornamental function	Ribes alpinum, Staphyllea pinnata, Salix purpurea, Rosa canina, Berberis vulgaris
Perennials: Dominant functional use (including their non-invasive cultivated varieties)	Fragaria vesca, Allium ursinum, Urtica dioica, Origanum vulgare, Mentha longifolia, Allium (numerous native and crop species)
Perennials: Dominant ornamental function	Geranium sanguineum, Pulmonaria officinalis, Epilobium angustifolium (expansive sometimes), Allium montanum, Filipendula vulgaris, Sanguisorba officinalis, Campanula (numerous native species)

6. GENERAL OBSERVATIONS AND CONCLUSIONS

On the examples of selected community gardens cited above, three ways of developing community garden initiatives can be observed. In the case of Garden *Macierzanki* – the initiative was created completely from the bottom-up, and then an already established initiative group was supported by ZZM. Perhaps it is no coincidence that this garden is one of the most dynamically operating and one of the longest functioning community gardens in Krakow. The degree of significant organization of the people involved translates into the quality and satisfaction with the harvested crops, which is an important aspect of the functioning of the garden on a par with the recreational function.

On the other hand, the Pygród was created in a hybrid way – where the bottom-up initiative was included in the top-down design of greenery by the municipal unit – this garden primarily serves social and recreational purposes, and to a marginal extent cultivation, and the yields obtained are not a key aspect of the functioning of this garden.

The Jagiellonian University Social Garden is an initiative where an attempt was made to establish a functioning community around the first idea, trying to control social mechanisms

partly scientifically, experimentally. However, perhaps due to the specificity of the academic community (rotation of participants), it initially encountered difficulties, and began to function only when the initiative was taken over by people more permanently associated with a given place, e.g. full-time employees of the university.

On the basis of the above examples, it can be concluded that continuity and regularity, as well as a sense of local belonging, is crucial in the efficient and long-term functioning of the idea of a community garden implemented in the field.

Compositions and layouts can be free and organic or regular set up according to the design, often in the form of raised beds, in the form of a “container” for crops such as historical gardens, “kitchen” or utility gardens. However, even a regular composition tends to transform into more organic forms over time, it is “softened” by newly added elements. It can be concluded that this is due to the specificity of the activities of groups running community gardens – usually open to spontaneous activities and experiments.

Summarizing the selection of vegetation, it can be noted that the basic problem of social gardeners is the lack of time for the care of these plants. The transformation of species selection towards native plants adapted to the environmental conditions seems to be an opportunity to solve this problem. This brings with it an opportunity both to reduce the need for intensive plant care (as in the case of many alien or useful species), as well as to bring the potential to familiarize the community with native species, educate about the role of native species in the ecosystem, or the possibility of using them for food purposes.

The regulations of social gardens developed by ZZM in Krakow are conducive to formalizing the activities of volunteers establishing community gardens by appointing social caretakers of the place. Social activity, as well as involvement, is not permanent unless it is formalized, e.g. through the establishment of an association or regular meetings. Appointing a leader/leaders, in principle, is often crucial for regular and long-term functioning, but it is subject to change (this is a common problem of social organizations, 3 sectors – NGOs).

7. CONCLUSION

Community gardens bring with them a huge, at the moment untapped potential for use in plantings of plants of native origin, as well as educational potential in this topic. It seems that such a simple solution as creating a list of recommended native plants and plants established in community gardens would bring a quick and measurable effect in the above topics at a low cost. This may be the basis for further research on the topic.

1. WPROWADZENIE, STAN BADAŃ

Historycznie, w znacznej przewadze uprawa roślin jadalnych była czynnością kolektywną. Różne formy ogrodów uprawianych wspólnotowo powstawały od XVII do XIX w., a intensywniej na przełomie XIX i XX w., dając początek późniejszym ideom ogrodów społecznych i ogródków działkowych. Miały stworzyć mieszkańcom okazję do uprawy roślin jadalnych w trakcie postępującej urbanizacji i rozwoju przemysłu, a wzrosty ich popularności wiązały się najczęściej z różnego rodzaju kryzysami obniżającymi możliwości dystrybucji pożywienia w miastach (np. wojnami).

Pierwowzory ogrodów społecznych powstawały zarówno przy udziale ruchów oddolnych, jak ruch Diggers – kopaczy, w XVII-wiecznej Anglii, jak i odgórnie za inicjatywą lub ze wsparciem władz, przykładowo – „Potato Patch” w Detroit w XIX w. (Wojcieszak-Zbierska, 2024). Z czasem funkcja produkcyjna schodziła na dalszy plan, rosło zaś znaczenie społeczne wspólnej uprawy ziemi. Aktualnie społeczna rola tych ogrodów jest dominująca (Janowska, Łój, Andrzejak, 2022) i traktowana jako wspieranie inkluzywności i przeciwdziałanie nierównościom społecznym. Obecnie w Polsce powstawanie ogrodów społecznych jest związane przede wszystkim z oddolnymi inicjatywami osób lub instytucji, a władze lokalne występują często jako wsparcie merytoryczne (w tym aktywnie promując ideę wśród mieszkańców) czy w mniejszym stopniu – finansowe.

Medialnie bardzo atrakcyjne i „dobrze sprzedające się” idee ogrodów społecznych w praktyce wiążą się z wieloma trudnościami zarówno w momencie ich zakładania, jak i w trakcie długotrwałego funkcjonowania.

Początkowe wzniosłe idee społeczne, marzenia o tym, jak będzie, podsycane kolorowymi ulotkami, mierzą się z twardą rzeczywistością wykonawczą i mechanizmami społecznymi. Częstokroć owe problemy w funkcjonowaniu tej ogrodowej przestrzeni powodują, iż stają się one ogrodem społecznym właściwie tylko z nazwy, gdyż udział społeczności w jego utrzymaniu z czasem zanika lub jest znikomy. Ogrody społeczne mają mimo to olbrzymi potencjał społeczny i edukacyjny, zwłaszcza w edukacji przyrodniczej i ekologicznej (Téoule, 2025a). W skali lokalnej wspierają także funkcjonowanie i stabilność miejscowych ekosystemów przyrodniczych, w tym zachowanie roślinności rodzimej (np. przez bazę nasion) na danym obszarze.

Definicja ogrodu społecznego jest dość płynna w zależności od źródła pochodzenia, co za tym idzie – trudna do ujęcia w sztywne ramy; większość definicji jest nienaukowa i podawana w sposób „zwyczajowy”. Mogą one budzić chęć ustrukturyzowania, co jednak przy

zjawiskach mających podłoże społeczne i dość szerokim aspekcie różnorodności funkcjonowania może być trudne. Warty polemiki może być chociażby postulat koniecznego „uregulowania sytuacji prawnej”, który wyklucza ogrody powstające spontanicznie i po partyzancku, a wciąż spełniające pozostałe kryteria „wspólnotowości”, „celów społecznych” i „działalności ogrodniczej”.

W poniższej tabeli zestawiono definicje ogrodu społecznego według źródeł oraz popularną niefachową definicję zawartą w Wikipedii – jako przykład definicji szeroko dostępnej i wykorzystywanej przez niespecjalistów.

Tabela 1. Przykładowe funkcjonujące definicje ogrodu społecznego. Oprac. aut.

Źródło	Definicje i cele
Rada Miasta Krakowa. (2021). <i>Regulamin zakładania ogrodów społecznych na terenie miasta Krakowa: Uchwała nr LXII/1827/21 z dnia 7 lipca 2021 r.</i>	„OGRÓD SPOŁECZNY (OS): teren będący własnością, współwłasnością lub pozostający we władaniu Gminy Miejskiej Kraków oddany w Gospodarowanie Grupom Inicjatywnym, uprawiany wspólnie w celach społecznych [...]”. Cele [podane w strategii Gminy Miejskiej Kraków]: 1) Ekologiczne a) rozwijanie aktywności wśród społeczności, zwiększającej lokalne bezpieczeństwo żywnościowe; b) popularyzacja dobrych praktyk w zakresie wykorzystywania i odzyskiwania zasobów (gruntowych, wodnych, energetycznych) poprzez zapewnienie infrastruktury, m.in. niezbędnych do produkcji kompostu oraz do zbierania wód opadowych; c) popularyzacja metod rolniczych nieinwazyjnych względem środowiska, tj. organicznych, biodynamicznych, permakulturowych itp.; d) zaspokojenie części zapotrzebowania żywnościowego w zrównoważony środowiskowo i społecznie sposób; e) popularyzacja dobrych praktyk w zakresie równowagi środowiskowej przez uświadamianie mieszkańcom oraz instytucjom publicznym potrzebę troski oraz dbałości o przestrzeń wspólną; 2) Społeczne: a) stworzenie wzorców aktywnego obywatelstwa w celu pielęgnowania relacji społecznych, popularyzacji wiedzy oraz zaangażowania w życie społeczne; b) zwiększanie wśród społeczeństwa poczucia przynależności do danego obszaru poprzez nadawanie przestrzeniom publicznym funkcji społecznych i kulturowych oraz poprawę ich estetyki; c) sąsiedzka międzygeneracyjna integracja społeczna, aktywizacja seniorów; d) promowanie pozytywnych stylów życia i rozwijanie aktywności fizycznej oraz rozwój zdrowej i bezpiecznej kultury żywieniowej przy zaangażowaniu mniej aktywnych grup społecznych;

Źródło	Definicje i cele
Rada Miasta Krakowa. (2021). <i>Regulamin zakładania ogrodów społecznych na terenie miasta Krakowa: Uchwała nr LXII/1827/21 z dnia 7 lipca 2021 r.</i>	e) umożliwienie implementacji aspektów resocjalizacyjnych i rehabilitacyjnych – hortiterapia; f) zachęcanie do integracji społecznej, solidarności i rozwoju relacji międzyludzkich; 3) Edukacyjno-badawcze: a) usprawnianie procesu zdobywania umiejętności ogrodniczych poprzez szkolenia oraz pracę w ogrodzie społecznym; b) zdobywanie wiedzy ogólnej wykraczającej poza obszar wiedzy i umiejętności ogrodniczych; c) skuteczne zaangażowanie się w ochronę środowiska w ramach OS i OSP poprzez informowanie mieszkańców i stosowanie specjalnych środków ostrożności, zapobiegających powstawaniu załączków GMO, oraz wykluczenie stosowania nasion GMO; 4) Urbanistyczne: a) popularyzacja dobrych praktyk w zakresie aranżacji oraz zarządzania przestrzenią; b) popularyzacja dbania o przestrzeń wspólną poprzez zwiększenie wielkości terenów zielonych i rolniczych oraz ochronę bioróżnorodności Gminy Miejskiej Kraków”.
Adamczyk-Arns, G., Grotowska, E., Ruman, H. (2019). <i>Ogrody społeczne. Bank dobrych praktyk.</i>	„Warunki, jakie powinna spełniać inicjatywa ogrodnicza, żeby można było mówić o ogrodzie społecznym: • Wspólnotowość – ogród społeczny [...] [jest] inicjatywą otwartą, [...] społeczną (czyli funkcjonującą na rzecz społeczności), zakładającą możliwość włączenia się kolejnych osób w określonym celu i na określonych zasadach; • Organizacja – ogród społeczny ma uregulowaną sytuację prawną: co do gruntu, na którym funkcjonuje (np. za pomocą umowy dzierżawy), ustalone źródła mediów – jeśli takie są do ogrodu dostarczane (np. umowa z dostawcą), doprecyzowane zasady użytkowania, a więc prawa i obowiązki osób zaangażowanych (np. w postaci regulaminu definiującego stopień swobody i decyzyjności użytkowników), określona jest też formuła zrzeszenia członków ogrodu (formalnie lub umownie – np. wymagana przynależność do stowarzyszenia, zwykły wpis na listę członków lub innego rodzaju deklaracja); • Działalność ogrodnicza – ogród społeczny to miejsce pracy „w ziemi”, wspólnego uprawiania roślin i pozyskiwania plonów. Nie stanowi wyłącznie zaaranżowanego oddolnie sąsiedzkiego miejsca spotkań czy wydarzeń (np. altany z zielenią ozdobną czy placem zabaw), ale jest przestrzenią dla miejskiej agrokultury we właściwej sobie skali”. Cele: • edukacyjne, • terapeutyczne, • integracyjne, • przestrzeni dla różnorodnych wydarzeń.

Źródło	Definicje i cele
NALT Concept Space. (n.d.). <i>National Agricultural Library Thesaurus Concept Space</i> .	Ogrody społeczne to wspólnotowe projekty prowadzone na współdzielonych, otwartych przestrzeniach, w których uczestnicy dzielą się obowiązkami utrzymania i pielęgnacji ogrodu, jak też produktami z niego pochodzącymi, w tym zdrowymi i niedrogimi świeżymi owocami i warzywami (tłum. własne).
Erasmus+ Gardens Partnership Comparative Research Network e.V. (2022). <i>Gardens – inclusive approaches to community gardening & green learning spaces</i> . Berlin.	Ogród [społeczny] inkluzywny, niewykluczający to zielona przestrzeń zaprojektowana z ludźmi i dla ludzi konkretnej społeczności lokalnej, funkcjonującej na obszarze, gdzie został ulokowany. Jest to bezpieczne miejsce do nauki nowych rzeczy, umiejętności i poznawania ludzi, w którym można swobodnie rozwijać własne pomysły i gdzie każdy czuje się mile widziany. Jest to otwarta i publiczna przestrzeń, łatwo dostępna, w której ludzie mogą uprawiać warzywa i dzielić się zasobami (materialnymi lub niematerialnymi), która opiera się na wartościach wielokulturowych i gdzie kreacja podlega procesowi omawiania i dyskusji (tłum. własne). Cele: • inkluzywność (jako nadrzędna idea), dostępność dla każdego, kto chce dołączyć, • odbudowanie więzi pomiędzy naturą a mieszkańcami terenów zurbanizowanych, • wzmocnienie lokalnej społeczności i przynależności lokalnej, • zapewnienie w mieście otwartych zielonych przestrzeni o niekomercyjnym charakterze, • edukacja formalna i nieformalna, tworzenie przestrzeni edukacyjnych dla dzieci, edukacja nt. inkluzywności, edukacja żywieniowa, • edukacja ekologiczna i klimatyczna, świadomość potrzeby zrównoważonego rozwoju.
Téoule, F. (2025a). <i>Community gardens as natural third places: A conceptual framework. Contemporary Social Science</i> .	Ogrody społeczne zazwyczaj definiowane są jako zbiorowo zarządzane działki na obszarach miejskich, gdzie mieszkańcy wspólnie uprawiają rośliny (często warzywa i owoce), dzieląc się plonami oraz przestrzenią jako zasobem społecznym (tłum. własne).
Wikipedia. (n.d.). <i>Community gardening</i> .	Ogród społeczny to kawałek ziemi uprawiany przez grupę osób indywidualnie lub zbiorowo. [...] W ogrodach społecznych [zbiorowych] teren uprawy nie jest dzielony na indywidualne fragmenty pomiędzy uczestników. Grupa osób uprawia go razem, a plony należą do wszystkich uczestników (tłum. własne).

Autorka sugeruje poniżej ujęcie definicji ogrodu społecznego z uwzględnieniem działalności nieoficjalnej. Ogród społeczny to teren zazwyczaj w obszarze zurbanizowanym, uprawiany i pielęgnowany kolektywnie przez społeczność w celu współdzielenia korzyści w postaci plonów, dostępu do przestrzeni i zasobów społecznych. Ogrody społeczne mogą powstawać zarówno w sposób zorganizowany jako przestrzeń z określoną sytuacją prawną, jak i spontaniczne inicjatywy pozaoficjalne („partyzanckie”) na terenach niezagospodarowanych, postrzeganych jako „niczyje” lub „wspólne”.

2. CEL I PRZEDMIOT BADAŃ

Celem artykułu jest zbadanie aktualnego sposobu funkcjonowania i rozwoju wybranych ogrodów społecznych w Krakowie pod kątem ich potencjału w zakresie realizowania na ich obszarze zadań z zakresu edukacji przyrodniczej, ekologicznej, klimatycznej, wpływających w oczywisty sposób na percepcję przyrodniczą i świadomość ekologiczną lokalnych społeczności. W kontekście funkcjonujących szeroko obiegowych określeń opisujących ogrody społeczne postanowiono najpierw prześledzić występujące w literaturze definicje ogrodów społecznych, aby sformułować ich spójną definicję jako składową terenów zieleni miejskiej.

Drugim celem było badanie możliwości wprowadzenia na obszarze ogrodów społecznych konkretnych gatunków roślinności – rodzimej i zadomowionej, zgodnej z ideą tych ogrodów i jednocześnie wspierającej lokalną bioróżnorodność i edukację na jej temat.

Wybrane zagadnienia będą omawiane na przykładzie trzech krakowskich ogrodów społecznych: Krakowskiego Ogrodu Społecznego „Macierzanki”, Ogrodu Społecznego „Psychoogród” – Ogródka Społecznego UJ oraz ogrodu społecznego w Pychowicach.

3. METODY BADAWCZE

Metody badawcze w zakresie formułowania definicji ogrodów społecznych polegały na przeprowadzeniu kwerendy literatury. W zakresie rozpatrywanych przypadków obejmowały przegląd literatury przedmiotu, analizę dostępnych źródeł kartograficznych i planów (ZZMK, n.d.; Google Maps, Airbus, CNES/ Airbus, Landsat/ Copernicus, Maxar Technologies, 2025, 2026; MSIP, n.d.), wizje lokalne (marzec 2024 r. i wcześniej), wywiady ustrukturyzowane z członkami/opiekunami społecznymi ogrodów oraz obserwację uczestniczącą.

Dobór ogrodów był podyktowany ich zróżnicowaną genezą i datą powstania każdego z nich, innym sposobem utrzymania i zarządzania oraz zróżnicowanym sposobem komponowania przestrzeni i dobierania roślinności. Ponadto autorka artykułu wykorzystała swoje doświadczenie, wynikające z obserwacji uczestniczącej przy zakładaniu 2 z 3 obiektów (jako

opiekun społeczny „Pychogrodu” oraz doradca i uczestnik akcji społecznych towarzyszących zakładaniu Ogródka Społecznego UJ), co pozwalało na głębsze zrozumienie tematu.

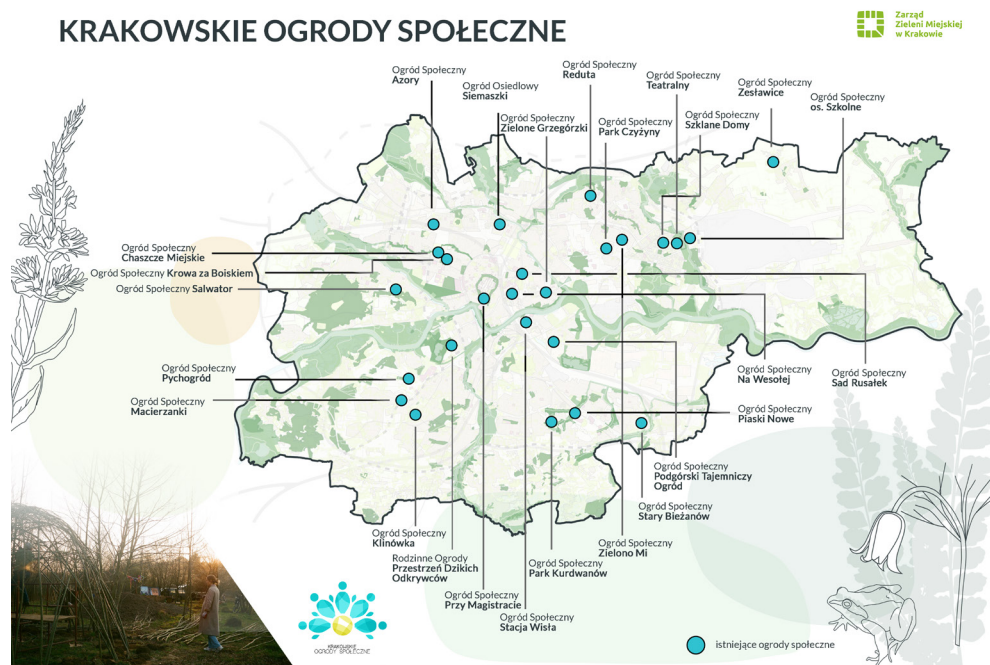
Analizę studiów przypadków ujęto w tab. 2 (zob. podrozdz. 4.2), która uwzględnia dane adresowe, powierzchnię obliczoną na podstawie stron www.google.com oraz www.msip.krakow.pl. Sąsiedztwo oraz elementy wyposażenia spisano na podstawie wywiadów oraz wizji lokalnej.

Lata powstania ogrodów i mapa ich lokalizacji pozyskano ze strony Zarządu Zieleni Miejskiej w Krakowie www.zzm.krakow.pl.

Sposób funkcjonowania określono na podstawie wywiadów ustrukturyzowanych oraz obserwacji uczestniczącej i wizji lokalnej.

Roślinność potencjalną wskazano na podstawie Mapy Roślinności Potencjalnej (Matuskiewicz, 2008), a roślinność rzeczywistą na podstawie mapy interaktywnej Roślinność Rzeczywista (UMK, 2008).

Dobór roślinności, będący wynikiem analiz, określono na podstawie: informacji o zbiorowiskach oraz właściwościach określonych gatunków, opisanych w bazie internetowej atlas-roslin.pl. Aspekty dotyczące łatwości utrzymania oraz funkcji wspierających bioróżnorodność są sumą doświadczeń własnych oraz opisów literatury ogrodniczej.

Il. 1. Mapa ogrodów społecznych pod opieką Zarządu Zieleni Miejskiej w Krakowie (ZZMK, n.d.)

4. WYNIKI

4.1. OGRODY SPOŁECZNE NA TERENIE KRAKOWA (GMINA MIEJSKA KRAKÓW)

Na terenie Krakowa sformalizowane ogrody społeczne zaczęły być zakładane na miejską skalę po 2015 r. – od momentu utworzenia Zarządu Zieleni Miejskiej w Krakowie (ZZM). Znaczny wzrost zainteresowania i liczby zakładanych ogrodów nastąpił po 2021 r., na zakończenie pandemii Covid-19. Związane było to również z szerokimi konsultacjami społecznymi na temat ogrodów społecznych prowadzonych przez ZZM oraz towarzyszącymi temu akcjami promocyjnymi czy przygotowaniem materiałów graficznych promujących temat, jak też z organizacją warsztatów tematycznych, ogrodniczych i o podobnej tematyce dla mieszkańców.

4.1.1. OGRÓDEK SPOŁECZNY UJ

Początkowo ogród zakładał znacznie większą skalę przedsięwzięcia i większy obszar działki. Pomysł założenia ogrodu społecznego zapoczątkowała jedna z doktorantek UJ, następnie musiał on przejść szereg uzgodnień i formalności ze wsparciem Sekcji Utrzymania Terenów Zieleni Kampusu UJ, by po dość długim procesie zatwierdzeń zmaterializować się w postaci ogrodu społecznego oficjalnie otwartego wiosną 2024 r. w ramach wydarzenia społeczności uczelnianej. Od początku inicjatywa zakładała wyłonienie „grupy inicjatywnej” czy liderów ze społeczności akademickiej i w tym celu organizowano warsztaty i spotkania mające zachęcić społeczność studencką do aktywności i w konsekwencji do uformowania grupy, która przejęłaby inicjatywę prowadzenia ogrodu społecznego. Mimo dużego entuzjazmu i chęci udziału studentów w wydarzeniach ogrodniczych – przez dłuższy czas nie udało się wyłonić grupy liderów, społeczność chętnie dołączała do wydarzeń, ale w sposób spontaniczny i sporadyczny. Większość osób biorących udział w wydarzeniach tematycznych miała również bardzo niewielkie doświadczenie w pracach ogrodniczych i terenowych, w związku z czym wiele pomysłów i efektów pracy miało krótkotrwały efekt lub kończyło się niepowodzeniami. Sytuacja zaczęła się zmieniać w momencie, gdy kadra akademicka i naukowa uczelni dostrzegła potencjał ogrodu społecznego do prowadzenia badań i ćwiczeń w terenie. Ogród jest odwiedzany i pielęgnowany częściowo w ramach zajęć, pojawiają się też nowe pomysły na jego naukowe i edukacyjne wykorzystanie, co może też otworzyć nową szansę na finansowanie, chociażby w postaci grantów.

Obszar nie jest ogrodzony, a kształt ogrodu jest swobodny, oparty jedynie o wcześniej istniejącą ścieżkę. Pomimo wcześniejszego omawiania kształtu ogrodu na poświęconych mu warsztatach, próbach „ubrania” go w koncepcję projektową przez studentów – sam układ pozostał dość spontaniczny i organiczny w swoim charakterze i formie, a część założeń i pomysłów była realizowana bezpośrednio w terenie, bez szczegółowego planu czy rysunku.

Niewiele z początkowo posadzonych roślin utrzymało się na terenie ogrodu, potencjał zaś niesie również możliwość wykorzystania w uprawie roślin rodzimych, które dość obficie

występują w sąsiedztwie. Na tym etapie ciężko jest jednak określić, w jakim kierunku nastąpi rozwój wymienionego ogrodu społecznego, gdyż jest w początkowym procesie tworzenia zarówno społecznie, jak i w kontekście doboru nasadzeń.

4.1.2. OGRÓD SPOŁECZNY „PYCHOGRÓD”

Pomysł na ogród społeczny w Pychowicach pojawił się jako oddolna inicjatywa przedstawicieli lokalnej społeczności i zgłoszony został początkowo jako projekt z Budżetu Obywatelskiego. Projekt nie przeszedł do realizacji dzięki otrzymanej liczbie głosów, nie został więc wybrany do sfinansowania ze środków BO. Pomysł został jednak wzięty pod uwagę przez Zarząd Zieleni Miejskiej w Krakowie przy realizacji założenia parkowo-rekreacyjnego i jako wydzielona część większej całości został zrealizowany w ramach tego założenia. Zarówno sam kształt ogrodu, jak i jego kompozycja zostały odgórnie narzucone i zaprojektowane przez przedstawicieli ZZM. W projekcie część terenu przewidziano pod wypoczynek, a inną pod uprawy, jednak w trakcie użytkowania część roślin użytkowych posadzona została również na fragmencie służącym do rekreacji. Całość układu społeczeństwo lokalne uznaje za przyjemne i estetyczne rozwiązanie.

Przy doborze roślinności uwzględniono prośbę strony społecznej o posadzenie przede wszystkim roślin – ziół wieloletnich, które wymagają mniejszego nakładu pracy w trakcie pielęgnacji. Rośliny te w większości przetrwały od momentu posadzenia do chwili obecnej. Wybór gatunków nie był przypadkowy, ale z góry zaplanowany przez opiekunów ogrodu (w tym osobę z wykształceniem kierunkowym i osoby z doświadczeniem ogrodniczym). Po zrealizowaniu zbiórki „crowdfundingowej” do ogrodu zostały dodatkowo zakupione rośliny wieloletnie – odporne odmiany krzewów i drzew owocowych z lokalnej szkółki ogrodniczej, oraz uzupełnione rabaty w części dla dzikich ziół i roślin. Część roślin została przesadzona samowolnie z pobliskich nieużytków (np. siewki jabłoni z obszarów pod zabudowę i drogę).

Główne założenia opiekunów mówią o tym, że ogród ma służyć integracji lokalnej społeczności, być miejscem spotkań i nawiązywania nowych kontaktów, sprzyjać edukowaniu o roślinności użytkowej i dzikiej oraz oswojeniu społeczności z ożywioną przyrodą w sposób bezpieczny i komfortowy.

4.1.3. KRAKOWSKI OGRÓD SPOŁECZNY „MACIERZANKI”

Inicjatywa powstania społecznego ogrodu „Macierzanki” zapoczątkowana została przez jedną z przedstawicielek lokalnej społeczności. Ta pierwsza potrzeba motywowana była chęcią zapewnienia dzieciom bezpiecznej i zielonej przestrzeni do codziennego przebywania w przyrodzie. Za pomocą rozwieszonych na terenie Ruczaju plakatów zdołała zebrać „grupę inicjatywną”, chętną do wzięcia udziału w przedsięwzięciu. Następnie, już jako członkowie nieformalnej „grupy inicjatywnej” spełniającej kryteria regulaminu zakładania ogrodów społecznych w Krakowie zgłosili się do Zarządu Zieleni Miejskiej w Krakowie i na potrzeby ogrodu społecznego otrzymali w użytkowanie działkę miejską przy ul. Macierzanki. Pomysł na ogród

od początku zakładał przede wszystkim stworzenie części rekreacyjnej oraz towarzyszącej jej części uprawowej. Taki podział funkcjonuje również obecnie.

Początkowo grupa zaangażowana w powstanie ogrodu była dość liczna (prawdopodobnie liczyła około kilkanaście osób), a obecnie – po 7 latach użytkowania – jest 4 głównych opiekunów społecznych odpowiedzialnych za utrzymanie.

Kompozycja ogrodu powstawała najprawdopodobniej w sposób spontaniczny przy udziale znacznej liczby osób, często decyzje na temat układu podejmowane były wspólnie na miejscu w terenie, bez wyraźnego planu sprecyzowanego w sposób chociażby rysunkowy. Taki sposób komponowania i decydowania o układzie ogrodu funkcjonuje nadal.

Teren podzielony jest na strefę rekreacyjną i uprawową (dodatkowo odgrodzoną, z tabliczką „wstęp tylko dla ogrodników”, ale niezamykaną na kłódkę). W części rekreacyjnej zlokalizowane są elementy małej architektury, jak też elementy służące do rekreacji i zabawy najmłodszych. Ten fragment terenu jest często wykorzystywany do organizacji wydarzeń zarówno prywatnych (urodziny, pikniki), jak też społecznych i edukacyjnych (warsztaty, ćwiczenia), w tym wydarzeń bezpłatnych i z niewielką opłatą dla prowadzących.

Dobór roślin do sadzenia odbywa się w sposób spontaniczny, bez precyzyjnego planu, jednak z uwzględnieniem, by sadzone rośliny były odporne na różne warunki otoczenia oraz tolerowały gliniastą glebę. Często były też przypadki, gdy ogrodnicy wybrali nietypowe gatunki roślin na zasadzie eksperymentu. Metodą prób i błędów wybrane do uprawy zostały rośliny, które sprawdzają się w danym terenie. Różnorodność uprawianych gatunków i odmian jest dość znaczna – od roślin jednorocznych, przez zielne wieloletnie, krzewy i drzewa. Zdarzają się rośliny inwazyjne, również posadzone przez ogrodników.

Główne założenia opiekunów opierały się na myśli, by ogród społeczny był „dla społeczeństwa”, niekoniecznie dla dużych plonów. Ogród ma służyć również lokalnej faunie i pomagać w utrzymaniu bioróżnorodności.

4.2. ZESTAWIENIE WYNIKÓW BADAŃ

W tab. 2 opracowano zestawienie danych i wyników badań trzech rozpatrywanych krakowskich ogrodów społecznych. Zestawienie zaczyna się od danych w postaci metryczki każdego ogrodu, następnie przedstawiono analizę przestrzenną ogrodu i otoczenia, w tym jego dostępności, kolejno informacje na temat roślinności, wyposażenia, funkcji i społecznych aspektów funkcjonowania ogrodów.

Tabela 2. Zestawienie wybranych ogrodów społecznych. Oprac. aut.

Stan na marzec 2025	Ogródek Społeczny UJ	Ogród Społeczny „Pychogród”	Krakowski Ogród Społeczny „Macierzanki”
Adres	ul. Gronostajowa 1, 30-387 Kraków	ul. Zakrzowiecka, 30-376 Kraków (osiedle Pychowice)	ul. Macierzanki, 30-389 Kraków
Powierzchnia	200–300 m ² (brak określonych fizycznie granic)	ok. 243 m ²	ok. 1400 m ²
Rok utworzenia	wiosna 2024	2021	2018
Otoczenie/ lokalizacja	Teren publiczny, kampus uniwersytecki UJ na Ruczaju, pomiędzy ekranem dźwiękowym wzdłuż ul. Grota-Roweckiego oraz głównym traktem pieszym i osią kompozycyjną założenia kampusu tzw. Aleją Wawelską.	Teren publiczny, pogranicze niewielkiego osiedla z zabudową jednorodzinną, szeregową i wielomieszkaniową niskiej intensywności, graniczący z terenami otwartymi, cennymi przyrodniczo łąkami zmiennowilgotnymi (łąki w Kostrzu/ Bodzowie)	Zabudowa jednorodzinna i szeregową, charakter przedmieścia, na uboczu zabudowy, w planie zabudowa wielomieszkaniowa w sąsiedztwie
Układ	Nieregularny, w trakcie tworzenia, organicznie wg luźnego planu. Wydzielony z większego obszaru zielonego, tzw. zielonego trójkąta	Regularny plan założony od początku zgodnie z projektem ZZM. Powiązany stylistycznie i kompozycyjnie z placem zabaw. Część większego układu (założenia parkowo-rekreacyjnego)	Układ swobodny, organiczny. Połączenie prostokątnego układu grządek z organicznym rozmieszczeniem na obszarze działki. Samodzielny obiekt w sąsiedztwie spontanicznej roślinności, zadrzewień
Dostępność	Nieogrodzony, ale ograniczony z jednego boku zewnętrznym ekranem akustycznym oraz ogrodzeniem parkingu, dostępny z kilku wejść od strony tzw. Alei Wawelskiej i od terenu zieleni „zielonego trójkąta”	Ogrodzony. Jedno wejście. Furtka niezamykana na klucz. Dostępny bez ograniczeń	Ogrodzony. Jedno wejście. Furtka niezamykana na klucz. Dodatkowo strefa ogrodowa oddzielona od rekreacyjnej niskim ogrodzeniem. Utrudniony dojazd ze względu na otoczenie rowem – przejście do ogrodu przez palety

Stan na marzec 2025	Ogródek Społeczny UJ	Ogród Społeczny „Pychogród”	Krakowski Ogród Społeczny „Macierzanka”
Występowanie gatunków rodzimych w ogrodzie lub bezpośrodku otoczeniu	Tak, na terenie graniczącym drzewa rodzime sprzed powstania ogrodu, w ogrodzie posadzone krzewy przeniesione z innych działek, w pobliżu wysiane i z naturalnej sukcesji rośliny łąkowe	Tak, jedna roślina nasadzona, część grządkę z dzikimi ziołami wysiana lub z sukcesji z pobliskich łąk zmiennowilgotnych	Tak, kilka pospolitych roślin „dzikich/chwastów”, w otoczeniu rodzime dęby i wierzbę
Gatunki rodzime zielne na terenie ogrodu	Nasadzone: lebiodka pospolita, macierzanka, koniczyna łąkowa (sukcesja naturalna), koniczyna biała (z wysiewu do trawnika)	Nasadzone: lebiodka pospolita	Dziko występujące: pokrzywa, mniszki, czosnaczek; nasadzone: czosnek niedźwiedzi
Drzewa i krzewy, pnącza zdrewniałe	Istniejące w momencie założenia: dąb szypułkowy (rodz.), wierzbę sp. (rodz.), lipa drobnolistna; przesadzone z terenów sąsiednich: glóg sp., dereń świdwa	Odmiany hodowlane, użytkowe: jabłoń domowa, czereśnia, wiśnia, agrest, porzeczka czerwona, porzeczka czarna, jagoda kamczacka, jeżyna, winorośl	Istniejące w momencie założenia: dąb (rodz.), wierzbę białą (rodz.); odmiany hodowlane, użytkowe: orzech, świdosiłwa, porzeczka czerwona, porzeczka biała, porzeczka czarna, leśniczyna pospolita, malinogrąst, agrest, maliny, borówki amerykańskie
Rośliny wieloletnie zielne, krzewinki	Lebiodka pospolita	Odmiany hodowlane, użytkowe: poziomka pospolita, lawenda wąskolistna, szalwia lekarska, mięta sp., lebiodka pospolita	Odmiany hodowlane, użytkowe: poziomki, truskawki
Jednoroczne i sezonowe	Odmiany hodowlane, użytkowe: pomidory koktajlowe i karłowe, bataty	Odmiany hodowlane, użytkowe: pomidory koktajlowe i karłowe, dynie, groszek cukrowy, fasola tyczna, nagietek lekarski, cebule, czosnek	Odmiany hodowlane, użytkowe: dynie, cukinie, marchewki, salaty, jarmuż, pietruszka, kapustne – brukselka i inne, fasole – szparagowe, tyczne, inne, pomidory (głównie w szklarni), ogórki Atlantis, brukiew, lufa/okra (eksperymentalnie); ozdobne: miechunka, brak danych

Stan na marzec 2025	Ogródek Społeczny UJ	Ogród Społeczny „Psychogród”	Krakowski Ogród Społeczny „Macierzanki”
Inwazyjne/ potencjalnie inwazyjne	Na bieżąco usuwane nawłocie kanadyjskie i mieszańcowe oraz przymiotne	Topinambur (odrosty z sąsiednich terenów otwartych), dereń biały (karłowa odmiana) – posadzony przez ZZM przy zakładaniu ogrodu	Orzech włoski, świdośliwa, niedierpek (ziadane nasiona)
Wypożyczenie	Kompostownik, rabaty uprawne podwyższone i nieregularne w kształcie muszli ślimaka, martwe drewno z wiatrolomu (też jako zabezpieczenie krawędzi rabat), ścieżka ze żrębek, skrzynia na narzędzia	Kompostownik, rabaty podwyższone drewniane 9 szt., ogrodzenie niewysokie ze sztachet drewnianych, ławki i stoliki, słupy dla żagli zacięniających, biblioteczka-ksiązkodzielnia, skrzynia na narzędzia, skrzynia z pojemnikiem na wodę deszczową (brak powierzchni, z której można wodę zbierać), trawnik, trejaż drewniano-metalowy na pnącza, fragmenty nawierzchni z płyt betonowych, nawierzchnia ze żrębków wokół donic podwyższonych	Cześć rekreacyjna: tablica kredowa, liczydło, zegar do nauki, kuchnia błotna (najpopularniejszy sprzęt), ścieżka bosych stóp, 2 grządki (pod opieką przedszkola), 2 podwyższone donice, 3 ławki, stół połączony z ławkami, miejsce dla murarki + domki dla jeży, biblioteczka-ksiązkodzielnia, rośliny ozdobne, krzewy owocowe, trawnik; <u>Cześć uprawowa</u> : domek ogrodniczy zamykany, szklarnia, 2 zbiorniki na wodę, grządki uprawowe, grządki z wysokich krzewów, grządki z krzewów owocowych, grządki z roślin ozdobnych, kilka pryzm kompostowych
Funkcje	Edukacyjna, społeczna – integracja społeczności akademickiej (w trakcie zawiązywania się), potencjalne miejsce badań i eksperymentów naukowych, miejsce prowadzenia ćwiczeń i zajęć terenowych, potencjalne miejsce wypoczynku, funkcja uprawowa (obecnie na dalszym miejscu)	Społeczna, charakter „eventowy” (organizacja urodzin, pikników), miejsce eksperymentów dla dzieci, poznawania uprawy i roślin, miejsce wypoczynku	Społeczna, integrująca społeczność (organizacja urodzin, joga, warsztaty muzyczne, warsztaty ogrodnicze – Szkoła Miejskich Ogrodników); uprawowa (uprawa warzyw); edukacyjna (3 tablice o zwierzętach w ogrodzie, o pszczołach – infografiki, próba poprawy i zachowania lokalnej bioróżnorodności, schronienia dla zwierząt)

Stan na marzec 2025	Ogródek Społeczny UJ	Ogród Społeczny „Psychogród”	Krakowski Ogród Społeczny „Macierzanki”
Problemy	Brak udziału fachowców/ogrodników w momencie zakładania i doboru roślin (tylko sporadyczne poradnictwo fachowe), przeważająca ilość osób zaangażowanych to osoby początkujące w ogrodnictwie, rotacja osób zainteresowanych ze społeczności akademickiej (zwłaszcza studentów, doktorantów), brak wyraźnego lidera czy grupy przewodzącej – w trakcie tworzenia (próby ogólnego stworzenia społeczności w ramach warsztatów, inicjatyw i wydarzeń uczelnianych)	Brak regularnego, cyklicznego prowadzenia, brak trwale związanej społeczności typowo ogrodniczej o regularnej aktywności, brak czasu na regularną pielęgnację (opiekunowie to osoby pracujące, z rodzinami), teren otwarty obok łąki – wsiewanie się gatunków nieuprawowych „chwastów” oraz roślin inwazyjnych (topinambur), pojedyncze akty wandalizmu – wylamywanie sztachet, graffiti	Mała liczba osób zaangażowanych w regularną pielęgnację przy dużym obszarze „brak czasu” na regularną pielęgnację (opiekunowie to osoby pracujące, z rodzinami, praca głównie w weekendy), sporo warzyw uprawowych, uprawianych od nasiona i sadzonki, potrzeba pielienia, podlewania i regularnego doglądania; obecność dzików próbujących dostać się na teren (na razie pojedyncze incydenty), ryjących teren wokół i odstraszać osoby odwiedzające ogród; nieefektywna współpraca z ZZM przy części formalności
Osoby odpowiedzialne/utrzymanie bieżące	Brak jednego koordynatora/lidera czy grupy inicjatywnej – w trakcie ustalania, kilku prowadzących w ramach zajęć dydaktycznych, grupy inicjatyw akademickich w ramach pojedynczych wydarzeń, sporadycznie pracownicy Sekcji Utrzymywania Terenów Zewnętrznych Kampusu UJ (wsparcie techniczne, wykazanie, sporadyczne doradztwo)	3 osoby będące społecznymi opiekunami, dbające sporadycznie, organizujące sezonowe akcje (1 osoba – projektant zieleni, 2 osoby z doświadczeniem i zacięciem ogrodniczym), 1–2 osób dochodzących nieregularnie, sporadycznie ZZM (koszenie, naprawa ogrodu, malowanie elementów małej architektury)	4 osoby będące społecznymi opiekunami, regularnie dbające o teren (z czego 2 osoby z zacięciem i wiedzą ogrodniczą), sporadycznie pomoc harcerzy w uprzątnięciu otoczenia ogrodu

Stan na marzec 2025	Ogródek Społeczny UJ	Ogród Społeczny „Pychogród”	Krakowski Ogród Społeczny „Macierzanki”
Metody komunikacji (pomiędzy członkami i ze społecznością lokalną)	Grupa poświęcona ogrodom na portalu Facebook, grupa Messenger	Grupa poświęcona „Pychogrodowi” na portalu Facebook, grupa osiedlowa lokalnej społeczności na portalu Facebook, kontakt telefoniczny i osobisty między opiekunami ogrodu	Fanpage poświęcony ogrodom „Macierzanki” na portalu Facebook, grupa społeczności ogrodu na portalu Facebook, kontakt telefoniczny i osobisty między opiekunami ogrodu, kartki z informacjami na terenie ogrodu
Finansowanie	Brak ustalonego na stałe budżetu, środki uczelniane z Campus Living Lab, grant badawczy (zakup narzędzi), inicjatywy z przyniesieniem własnych sadzonek, w ramach pojedynczych wydarzeń społeczności akademickiej	Na początku ZZM – założenie ogrodu i wszystkich elementów od podstaw, nasadzenia roślin wieloletnich (konsultowane ze stroną społeczną), następnie – nasadzenia z inicjatywy i środków oddolnych indywidualnie oraz zbiórki społeczne (crowdfunding) za pomocą mediów społecznościowych lokalnej społeczności	Przy zakładaniu ogrodu środki ZZM – podstawowe narzędzia, dolewanie wody, kompost, potem granty i zrzutki lokalne, środki z dzielnicy Dębniki

Tabela 3. Zestawienie zbiorowisk roślinnych i gleb. Oprac. aut.

Zbiorowiska roślinne i gleby	Ogródek Społeczny UJ	Ogród Społeczny „Pychogród”	Krakowski Ogród Społeczny „Macierzanki”
Roślinność rzeczywista w obszarze i bliskim otoczeniu (na podst. UMK, 2008)	• tereny zainwestowane • zieleńce, skwery, zieleń przyuliczna • zbiorowiska ugorów i odłogów • zbiorowiska szuwarów turzycowych • trzęślicowe łąki zmiennowilgotne • łąki wilgotne i zmiennowilgotne z dominacją trzciny • drzewostany na siedliskach łągowych • zarośla	• zbiorowiska ugorów i odłogów • drzewostany na siedliskach łągowych • zarośla • ogródki przydomowe • zbiorowiska szuwarów turzycowych • łąki wilgotne i zmiennowilgotne z dominacją trzciny • trzęślicowe łąki zmiennowilgotne • zieleń cmentarzy	• zarośla • zbiorowiska ugorów i odłogów • drzewostany na siedliskach łągowych • łąki świeże rajgrasowe • tereny zainwestowane • ogródki przydomowe • zieleńce, skwery, zieleń przyuliczna • agrocenozy łąkowe • zieleń cmentarzy • nadrzeczny łągowo-topolowy
Roślinność potencjalna obszaru i sąsiedztwa (na podst. Matuszkiewicz, 2008)	• grąd subkontynentalny • łąg wierzbowo-topolowy • łąg jesionowo-olszowy • ols porzeczkowy • murawy kserotermiczne o charakterze kontynentalnym	• grąd subkontynentalny • łąg wierzbowo-topolowy • łąg jesionowo-olszowy • ols porzeczkowy • murawy kserotermiczne o charakterze kontynentalnym	• grąd subkontynentalny • łąg wierzbowo-topolowy • łąg jesionowo-olszowy • ols porzeczkowy • murawy kserotermiczne o charakterze kontynentalnym
Gleby (Skiba, Drewnik, Szymański, 2008)	• gleby androgeniczne • gleby hydrogeniczne	• gleby androgeniczne • gleby hydrogeniczne	• gleby androgeniczne • gleby hydrogeniczne

5. DYSKUSJA. WNIOSKI W ZAKRESIE DOBORÓW GATUNKOWYCH, ASPEKTY OGRODNICZO-PRZYRODNICZE

Na podstawie przeprowadzonych analiz można zaobserwować, że dobór roślinności do ogrodów społecznych odbywa się w znacznej mierze w sposób spontaniczny, niezaplanowany, często pod wpływem chwilowej mody lub wynika z chęci eksperymentowania. Jest to praktyka powszechna ze względu na fakt, iż często osoby zakładające ogród społeczny mają niewielkie doświadczenie ogrodnicze i nie zawsze korzystają ze wsparcia merytorycznego. Ze względu na braki w wiedzy merytorycznej czy botanicznej istnieje również niebezpieczeństwo wprowadzenia do ogrodu gatunków inwazyjnych lub potencjalnie inwazyjnych. Dość

często podyktowane jest to przede wszystkim atrakcyjnością wizualną, szybkim wzrostem, popularnością i dostępnością niektórych z tych gatunków w obrocie szkółkarskim (przykładowo: orzech włoski, nawłóć kanadyjska, buddleia Dawida, świdośliwa).

Roślinami pierwszego wyboru do nasadzeń/siewu są zazwyczaj gatunki jednoroczne, uprawne, popularne i kojarzone w typowych uprawach warzywnych czy sadowniczych, które wymagają jednak regularnej pielęgnacji. Regularność pielęgnacji jest jednak trudno egzekwowalna w ogrodach i uprawach prowadzonych kolektywnie, społecznie, hobbystycznie w ramach czasu wolnego. Systematycznej pielęgnacji części ogrodniczej sprzyałoby ustalenie grafiku pielęgnacji, ale nie zawsze jest to osiągalne. Z tego też powodu plony zazwyczaj nie są na tyle obfite, aby stanowić realną alternatywę żywieniową. Dlatego warto wskazać na fakt, iż dobrze dobrane rośliny wieloletnie, w tym rodzime, choć rzadziej wybierane, lepiej radzą sobie w ogrodach społecznych w dłuższej perspektywie czasowej. Dzieje się tak ponieważ zazwyczaj są lepiej dostosowane do warunków lokalnych i wymagają mniej czasu na pielęgnację, wybaczą błędy i niedociągnięcia pielęgnacyjne.

Popularyzacja idei ogrodów społecznych jest dostosowywana do percepcji osób niebędących specjalistami – odbywa się zazwyczaj w formie poradników i graficznych przedstawień, schematów, ulotek itp. W tych publikacjach nie ma jednak proponowanych doborów roślin. Zasadne wydaje się stworzenie broszury informacyjnej przez podmioty promujące idee zakładania ogrodów społecznych, która zawierałaby gatunki polecane do nasadzeń w ogrodach społecznych. Szczególnie należałoby uwzględnić zastosowanie jadalnych roślin rodzimych i ich odmian użytkowych, nieinwazyjnych roślin zadomowionych (archeofitów) czy potocznie zwanych dzikimi, rodzimych roślin/ziółorośli wspierających bioróżnorodność w terenie i znoszących nieregularną pielęgnację, a nawet jej brak. Dla początkujących ogrodników taki rodzaj informacji będzie bardzo pomocny, a rośliny rodzime i zadomowione mogą dzięki temu stać się roślinami pierwszego wyboru. Wybrane rośliny tego typu prezentuje tab. 4. Uwzględnione w niej zostały rośliny potencjalnie występujące w zbliżonych lokalnych siedliskach, pozwalające na sadzenie na dość niewielkim obszarze ogrodu, nieekspansywne oraz o niskiej lub zerowej toksyczności.

Wprowadzenie takich roślin do nasadzeń wraz z informacją na ich temat może być kluczowe w popularyzacji roślin rodzimych w lokalnych społecznościach, ponieważ ogrody społeczne pełnią rolę edukacyjną.

Tabela 4. Przykładowe rośliny rodzime i trwale zdomowione do stosowania jako pierwszy wybór w nasadzeniach trzech wyżej analizowanych ogrodów społecznych na terenie Krakowa. Oprac. aut.

Rodzaje roślin	Wybrane rośliny (nazwa łacińska)
Drzewa: dominująca funkcja użytkowa (w tym ich nieinwazyjne odmiany uprawne)	Malus domestica, Prunus avium, Prunus domestica, Sorbus aucuparia (odm. użytkowe), Sambucus nigra (też jako krzew), Morus alba (zdomowiona)
Drzewa: dominująca funkcja ozdobna	Carpinus betulus (też jako żywopłot), Tilia cordata, T. platyphyllos, Sorbus aucuparia, Salix caprea
Krzewy: dominująca funkcja użytkowa (w tym ich nieinwazyjne odmiany uprawne)	Ribes spicatum, Ribes nigrum, Ribes uva-crispa, Cornus avellana, Rubus idaeus, Cornus mas (kenofit)
Krzewy: dominująca funkcja ozdobna	Ribes alpinum, Staphyllea pinnata, Salix purpurea, Rosa canina, Berberis vulgaris
Byliny: dominująca funkcja użytkowa (w tym ich nieinwazyjne odmiany uprawne)	Fragaria vesca, Allium ursinum, Urtica dioica, Origanum vulgare, Mentha longifolia, Allium (liczne gat. rodzime i użytkowe)
Byliny: dominująca funkcja ozdobna	Geranium sanguineum, Pulmonaria officinalis, Epilobium angustifolium (bywa ekspansywna), Allium montanum, Filipendula vulgaris, Sanguisorba officinalis, Campanula (liczne gat. rodzime)

6. OBSERWACJE OGÓLNE I WNIOSKI

Na podstawie powyżej przytoczonych przykładów można zaobserwować trzy sposoby rozwoju inicjatyw ogrodu społecznego. W przypadku KOS „Macierzanki” – inicjatywa powstała całkowicie oddolnie, a następnie została wsparta przez ZZM już zawiązana grupa inicjatywna. Być może nieprzypadkowo ten ogród jest jednym z prężniej działających i jednym z najdłużej funkcjonujących w Krakowie ogrodów społecznych. Stopień znacznego zorganizowania zaangażowanych osób przekłada się na jakość i satysfakcję ze zbieranych plonów, co jest istotnym aspektem funkcjonowania ogrodu na równi z funkcją rekreacyjną.

Z kolei „Pychogród” powstał w sposób hybrydowy, gdzie oddolna inicjatywa została włączona w oddórne projektowe założenie zieleni przez jednostkę miejską – ogród ten przede wszystkim służy celom społecznym i rekreacyjnym, w marginalnym zaś stopniu uprawowym, a uzyskiwane plony nie są kluczowym aspektem funkcjonowania tego ogrodu.

Ogródek społeczny UJ jest inicjatywą, gdzie w dużej mierze próbowano wokół pierwszej idei zbudować funkcjonującą społeczność, próbując częściowo naukowo i eksperymentalnie

sterować społecznymi mechanizmami. Jednak być może z powodu specyfiki społeczności akademickiej (rotacja uczestników) spotkało się to początkowo z trudnościami, a zaczęło funkcjonować dopiero w momencie, gdy inicjatywę przejęły osoby trwale związane z danym miejscem, np. etatowi pracownicy uczelni.

Wnioskować z powyższych przykładów można, iż ciągłość i systematyczność oraz poczucie przynależności lokalnej są kluczowe w sprawnym i długofalowym funkcjonowaniu wdrożonej w terenie idei ogrodu społecznego.

Kompozycje i układ bywają swobodne i organiczne lub regularne, założone zgodnie z projektem, często w formie podniesionych rabat, w formie „pojemnika” na uprawy jak historyczne ogrody, „kuchenne” bądź użytkowe. Jednak nawet regularna kompozycja ma z czasem tendencję do przekształcania się w bardziej organiczne formy, jest „zmiękczana” przez nowo dodawane elementy. Można wnioskować, że wynika to ze specyfiki działalności grup prowadzących ogrody społeczne – zazwyczaj otwartych na działania spontaniczne i eksperymenty.

Podsumowując strategię doboru roślinności, można zauważyć, że podstawowym problemem ogrodników społecznych jest brak czasu na pielęgnację tychże roślin. Transformacja doboru gatunkowego w kierunku dostosowanych do warunków środowiska roślin rodzimych wydaje się być więc szansą rozwiązania tego problemu. Niesie to za sobą szansę zarówno zmniejszenia potrzeby intensywnej pielęgnacji roślin (jak w przypadku wielu gatunków obcych czy użytkowych), jak i posiada potencjał oswojenia społeczności z gatunkami rodzimymi, edukowania o roli gatunków rodzimych w ekosystemie czy możliwości użycia ich w celach spożywczych.

Regulamin ogrodów społecznych opracowany przez ZZM w Krakowie sprzyja formalizowaniu działalności ochotników zakładających takie ogrody, wyznaczając społecznych opiekunów miejsca. Aktywność społeczna bowiem, jak też zaangażowanie, nie jest stała, o ile nie jest sformalizowana, np. przez założenie stowarzyszenia czy regularne spotkania. Wyznaczenie lidera/liderów często jest kluczowe do regularnego i długofalowego funkcjonowania, ale podlega to zmianom (jest to wspólny problem organizacji społecznych, 3 sektora – NGO).

7. ZAKOŃCZENIE

Ogrody społeczne niosą za sobą olbrzymi, na ten moment niewykorzystany potencjał zastosowania w nasadzeniach roślin rodzimego pochodzenia, a także potencjał edukacyjny w tym temacie. Wydaje się, że tak proste rozwiązanie, jak chociażby stworzenie listy polecanych roślin rodzimych i zadomowionych do ogrodów społecznych, przyniosłoby niewielkim kosztem szybki i wymierny efekt. Może to być podstawą do dalszych badań tematu.

REFERENCES/BIBLIOGRAFIA

- Adamczyk-Arns, G., Grotowska, E., Ruman, H. (2019). *Ogrody społeczne. Bank dobrych praktyk*. Wrocławska Rewitalizacja Sp. z o.o. Retrieved from <https://rewitalizacja.wroclaw.pl> (date of access: 20/03/2026).
- Atlas roślin Polski (n.d.). *Flora Polski*. Retrieved from <https://atlas-roslin.pl/> (date of access: 20/03/2026).
- Doğan, T., Eroglu, E. (2024). The use of plants as design elements in the creation of sustainable environments (pp. 143–171). <https://doi.org/10.5281/zenodo.14031319>
- Erasmus+ Gardens Partnership (2022). *Gardens – inclusive approaches to community gardening & green learning spaces*. Retrieved from https://zsm.krakow.pl/images/pliki/aktualnosci/gardens/Gardens_Ebook.pdf (date of access: 10/03/2026).
- Google Maps, Airbus, CNES/ Airbus, Landsat/ Copernicus, Maxar Technologies. (2025, 2026). [Satellite view of the southwestern part of Krakow]. Retrieved from https://www.google.com/maps/@50.0202676,19.8995643,6979m/data=!3m1!1e3?entry=ttu&g_ep=EgoyMDI2MDYxMC4wKXMDSoASAFQAw%3D%3D (date of access: 10/12/2025, 02/02/2026).
- Hołda, R. (2021). Prawo do ogrodu. Ogrodnicy w przestrzeni miasta. *Journal of Urban Ethnology*, 19(1), 147–162.
- Janowska, B., Łój, J., Andrzejak, R. (2022). Role of community gardens in development of housing estates in Polish cities. *Agronomy*, 12(6), 1447. <https://doi.org/10.3390/agronomy12061447>
- Latkowska, M.J. (2012). „Community gardens”, czyli ogrody sąsiedzkie – nowe formy zieleni w przestrzeni miejskiej. *Czasopismo Techniczne. Architektura*, 6A, 271–276.
- Matuszkiewicz, J.M. (2008). *Potencjalna roślinność naturalna Polski* [interactive map]. Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN. Retrieved from <https://www.igipz.pan.pl/Roslinnosc-potencjalna-zgik.html> (date of access: 20/03/2026).
- (MSIP) Miejski System Informacji Przestrzennej Krakowa. (2008). *Roślinność rzeczywista 2008* [interactive map]. Retrieved from <https://msip.krakow.pl/dataset/1493> (date of access: 20/03/2026).
- (MSIP) Miejski System Informacji Przestrzennej Krakowa. (n.d.). *Kompozycje mapowe – architektura i planowanie*. Retrieved from https://msip.um.krakow.pl/kompozycje/?config=config_arch.json (date of access: 01/12/2025).
- NALT Concept Space. (n.d.). *National Agricultural Library Thesaurus Concept Space*. Retrieved from <https://lod.nal.usda.gov/en/> (date of access: 18/03/2026).
- Rada Miasta Krakowa. (2021). *Regulamin zakładania ogrodów społecznych na terenie miasta Krakowa: Uchwała nr LXII/1827/21 z dnia 7 lipca 2021 r.* Retrieved from https://www.bip.krakow.pl/_inc/rada/uchwaly/show_pdf.php?id=120222 (date of access: 20/03/2026).

- Skiba, S., Drewnik, M., Szymański, W. (2008). *Gleby Krakowa*. Urząd Miasta Krakowa, Wydział Kształtowania Środowiska. Retrieved from <https://ruj.uj.edu.pl/server/api/core/bitstreams/8e571ac4-db33-4607-9548-57940f163321/content> (date of access: 15/03/2026).
- Téoule, F. (2025a). Community gardens as natural third places: A conceptual framework. *Contemporary Social Science*, 20(4), 639–661. <https://doi.org/10.1080/21582041.2025.2587880>
- Téoule, F. (2025b). E-participation in mapping and typology development: Community gardens in Krakow and Brussels. *Planning Practice & Research*, 40(6), 1331–1355. <https://doi.org/10.1080/02697459.2025.2547215>
- Uchwała nr LXII/1827/21 Rady Miasta Krakowa z dnia 7 lipca 2021 r. w sprawie uchwalenia Regulaminu zakładania ogrodów społecznych na terenie Miasta Krakowa.
- Walkowicz, T. (2001). *Społeczne i ekologiczne aspekty tworzenia i utrzymania terenów zieleni miejskiej*. Retrieved from <http://www.zb.eco.pl/inne/lokalne/fwie.htm> (date of access: 20/03/2026).
- Wikipedia. (n.d.). *Community gardening*. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Community_gardening (date of access: 20/03/2026).
- Wojcieszak-Zbierska, M. (2024). Rola ogrodów społecznych w kształtowaniu relacji społecznych. *Turystyka i Rozwój Regionalny*, (22), 143–155. <https://doi.org/10.22630/TIRR.2024.22.25>
- Wysocki, C., Sikorski, P. (2002). *Fitosocjologia stosowana w ochronie i kształtowaniu krajobrazu*. Warszawa: Wydawnictwo SGGW.
- (ZZMK) Zarząd Zieleni Miejskiej w Krakowie. (n.d.). *Krakowskie ogrody społeczne*. Retrieved from <https://zmk.krakow.pl/dla-krakowian/ogrody/krakowskie-ogrody-spoeczne.html> (date of access: 04/12/2024).